

Kafkanyň hatlaryndan konslagere uzan ömür: Milena Ÿesenskaýa

Category: Edebi makalalar, Edebi tankyt, Kitapcy, Medisina, Söhbetdeşlik, Sözler написано kitapcy | 26 января, 2025

Kafkanyň hatlaryndan konslagere uzan ömür: Milena Ÿesenskaýa
KAFKANYŇ HATLARYNDAN KONSLAGERE UZAN ÖMÜR: MILENA ŸESENSKAÝA

Onuň gözünde dünýä garawsyz adamlara sütem edip depgileýän göze ilmeýän iblislerden doludy. Yaşamak için has öndengörüji, has pähimli, söweşmek için has gowşakdy.

Her ömrüň düýpsüz guýusy ýa-da gyarak-bujakda galan ýatlamalardan doly ýuki bar. Biziň hemmämiz Milenany diňe Kafkanyň hatlaryndaky gahryman hökmünde tanadyk.

Frans Kafkanyň täsirinde galan, nasizme garşıy alyp baran sosialistik görevi, žurnalist aýratynlygy, makalalary we

aýratyn edýän taryhy roly bilen ýaşan döwründe yza galdyran aýal...

Milena diş lukmany we uniwersitetiň mugallymy bolan Ýan Ýesenskiý bilen Milena Heýslarowanyň ýekeje gyzy eken.

Ol 1896-njy ýylда Pragada dünýä inipdir. Mähir-şepagatdan doly näzik ruhly ejesini birnäçe ýyla çeken we wagtal-wagtal düşekde ýatmaly eden ýarawsyzlygy zerarly 16 ýaşynda ýitiripdir.

Ataly-gyzyň bendiliğiň, gabanjaňlygyň, ýigrenje öwrülýän garjaşyk duýgularyň, hormat-sylagyň, söýginiň buýr-bulaşyk bolan gatnaşygy bardy.

Aslynda bu duýgy bulaşyklygynyň içindäki söýgi Milenanyň çagalygyndan galan ýeke-täk hazynady.

Milenanyň kakasy bilen oňuşmandyr. Ejesiniň ölüminden soň olaryň oňşuksyzlygy hasam güýçlenipdir.

Kakasynyň soňabaka baýamagy we onuň ýanynda hem-a güýje hemem buržuaziýa garşy alyp baran söweşiniň dükürdisi bilen şol ýyllarda ruhuna perçinlenen ýalydy.

Minerwa institutyndaky bilimini tamamlandan soň kakasynyň ýokary okuw jaý saýlap alma babatdaky pikirine garşy öz aýdanyny etdirip, medisinadan bilim almaga başlapdyr. Wagtyň

geçmegin bilen bu ugruň özüne gerek däldigini pikir edip, okuwyny taşlapdyr.

Ýigrimi ýasynda edebi tankytçy Ernst Pollaga aşyk bolan Milena kakasynyň bu ýagdaýa garşy çykmagy netijesinde dokuz aýlap Weleslawindäki psihdispanserde zor bilen saklanypdyr.

Her dürli basysha garamazdan söýgülisi bilen gatnaşygyny kesmändir. Göwreli bolup, çagasyny düşürdipdir.

Kakasy gyzyny ýarym jöhit neberesinden bolan bu adamdan halas etmegiň ýeke-täk ýoly hökmünde jemgyýetdäki at-abraýyny goramak üçin keselhanada saklamak ýaly özüce pikire gelipdir. Emma ol şonda-da keselhanada gizlinlik bilen söýgülisini görüpdir, duşuşypdyr, onuň bilen nikalaşypdyr.

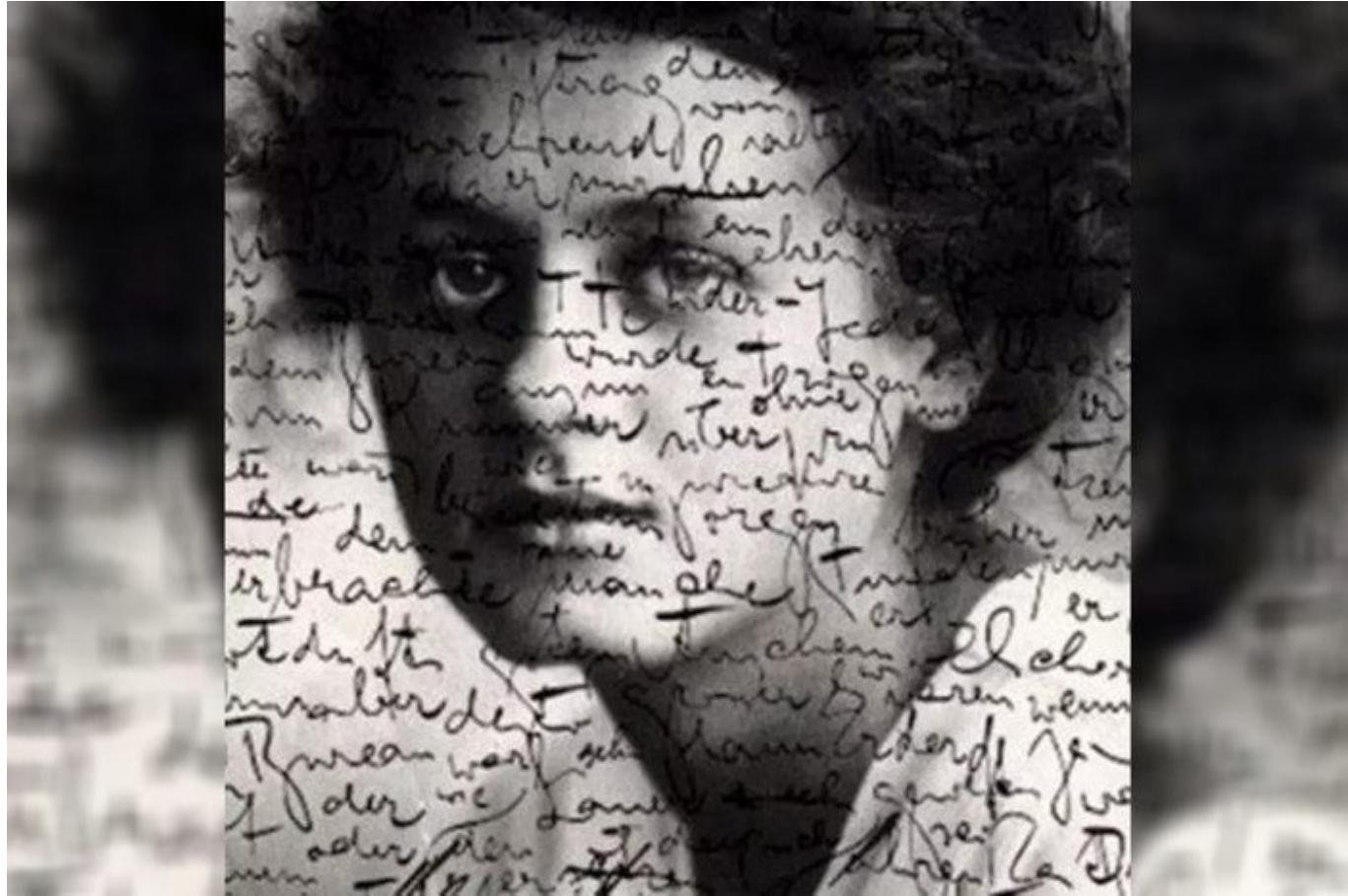
Milenanyň jomartlygy äriniň tükeniksiz islegleriniň garşysynda bir ýylда gutarmaly bolupdyr. Äri öýün gerek-ýaraglary bilen gyzyklanmasa-da, mekdeplerde çeh dilinden okadypdyr.

Alýan puly öýün güzeranyny dolamaga ýetmänsoň, otly duralgalarynda hammallyk edipdir.

Kakasyna boýun egmedik Milena söýgä, hususanam özünü söýmeyän we hiç wagtam söýmedik ärine kaýyl bolmaly bolupdyr.

Milenanyň terjimeleri we makalalary onuň ýolunu açyp başlapdyr. Ony ömürboýy halap dowam etdirjek kärine gowuşdyrypdyr.

Bu kär onuň Kafka bilen tanyşmagyna, ikinji gezek durmuşa çykmagyna, ene bolmagyna, täzeden aşyk bolmagyna, hatda ölümine sebäp bolupdy...

Galagoply we jahan uruşlarynyň bolup geçen wagt ülsünde Kafka bilen tanşypdyr.

Nemes dilindäki eserleri çeh diline geçirende iki ýyllap aralarynda edebi söhbetdeşlikler bolup geçipdir.

Şunuň bilenem dünýä edebiýatynyň taryhynda ýerini alan «Milena hatlar» şol wagt ýazylmaga başlanypdyr.

Ýönekeýje bir terjime bilen alşylmaga başlan hatlar uly söýgi gatnaşygyna öwrülipdir.

Hemmämize tanyş bu hatlarda, aslynda nýuans bar. Kafka hatlarynyň soñky böleklerinde Milena «indi gelme» diýýär.

Bu «gelme» sözi ýöne bir gelme diýmek däl, tersine onuň örän uly manysy bar. Ýazyjynyň indi hat alyşasy gelenok.

Ýarawsyzlygyna-da Milenany sebäpkär hasaplapyrdyr. Söýgüden we duýgulalarynyň çuňlugyndan ýaña keselländigini hatlarynda agzapdyr 1923-nji ýyla çenli dowam eden söýgi ahyr soñlanypdyr.

Bärde bir zat täsin ýagdaý bar: durmuşlarynda we praktikalarynda ýeri bolmadyk bu ikisiniň gatnaşygыndan söz açmak ýerlikki bolar. Çünkü Milena we Kafka öz durmuş ýollaryny dowam etdirip, özara söýgi gatnaşygyny daşyndan saklapdyr. Ýöne hiç wagtam Milena ärini söýsi ýaly Kafkany

söýmändir.

Kafka ömrüni ynany bolmajak tertipde ýaşapdyr. Her bir işde çeni bilen hereket etmegi gowy görüpdir.

Milena bolsa çenden-çäkden çykyp, iň soňky çygyrda ýasaýan aýal eken. Hemme zatda bolşy ýaly söýmek-söýülmek meselesinde de ruhuny we menligini orta atypdyr.

Wagtyň geçmegini bilen durmuş we hemme zatdan doýmak Kafkany içiňi-bagryňy gemrip barýan keseliň gujagyna atypdyr.

Kafka keselläp, ölüm ýasssygynda ýatyrka Milenanyň başujynda oturandygyny duýupdyr.

Ýazyjy söýgülisiniň özünü ömrilik söýüp bilmekedigini janteni bilen aşyk bolan aýalynyň sözlerinden aňşyrypdyr.

Bular Gmýuntda iň soňky gezek ýüzbe-ýüz görüşüpdir. Keselli we ölümi ýakynlaşan Kafkanyň Milena ýazan şu setirleri diýseň möhüm:

«Ömrümde iň köp gaýtalan sözüm «Diňe seni söýyärin» boldy, emma munuň hakyky söýgi däldigini bilyärin. «Sen misli pyçak, menem durman şol pyçagy içime sünçyärin» diýsem, hakyky söýgini beýan edip bilsem gerek».

Milenanyň aslynda «Öydäki şeýtan» makalasy ýagdaýy örän gowy suratlandyrýar.

Bu makala Kafka bilen nämüçin goş birikdirmek islemeýändigi barada açık gürrüň edýär...

«Adamlaryň bile ýaşamaklarynyň ýeke-täk sebäbi ýanynda biriniň bolmagyna duýulýan zerurlykdan başga zat däl. Dünýäniň şeylekine boşlugynda we ýalñyzlygynda özleriniň ähli ejiz taraplaryna we ýalñyşlyklaryna garamazdan özleriniň bardygyny kabul edip hem-de tassyklap bilhek biriniň bolmagyna duýulýan zerurlykdan başga zat däl. Miltden, ar almakdan, erbet düşünjeden, adalatdan, wyždan azabyndan gaçyp bilmekleri üçin ýanynda ýene birini goýma zerurlygыndan başga zat däl».

Ýazan hatlarynyň ýakylmagyny berk sarganam bolsa, ýazyjynyň hatlary ýakylmandyr, gaýtam kitap edip çykarylypdyr. Ýone Milenanyň hatlary çap edilmändir.

Makalalaryndan we edýän terjimelerinden başga-da, çeh raýatlaryny daşary ýurda gaçyrmaka aýyplanyp tussag edilmegi, pozisiýasy, ýasaýyş-durmuş terzi, ideologiki pozisiýasynyň yzynda durşy bilen, praktikasy, gumanistik duýgy dünýäsi bilen, özünü diňledip bilme ukyby bilen köpcüligi yzyndan giderip bilyän zenanyň şahsyyetini ör-boýuna galdyrylpdyr.

Milena 1927-nji ýylyň 30-njy aprelinde arhitektor Ýaromir Kreýser bilen nikalaşypdyr. 1928-nji ýlda gyzy Ýana dünýä inipdir. 1934-nji ýlda ol Ýaromir bilenem aýrylyşypdyr.

Hem urşuň, hem döwrüniň adybelli žurnalistleriniň biri bolup sosialistik ideýalary batyrgaýlyk bilen öňe süren Milena pikirleri bilen nasizmiň garşysynda durup, göreşini dowam etdiripdir.

Milena belli bir wagtdan soñ Birinji jahan urşundan soñ başdan geçiren maddy kynçylyklary we urşuň psihologiki taraplart barada makalalary ýazmaga başlapdyr.

Nasistleriň häkimiýet başına gelmeginiň yzyndan nasistlere garşı «V boj» atly gadagan edilen neşirleri çykaryp, beter uly yüküň astyna giripdir we bu yük onuň arzuw-hyýallaryndan, hatda şirin janyndanam el üzdüripdir...

Milena 1939-njy ýlda Gestapo tarapyndan tussag astyna alnypdyr. Ol ilki Pankrakda, soňra Drezdende türmä salnypdyr. Yzyndan Rawenbrukdaky konslagere ugradylypdyr.

Konslagerde aýda 16 setirlik hat ýazma hukugynyň bardygyny bilen Milena bu hukugyndan diňe gyzyna ýazyp peýdalanydpdyr.

Konslagerdäki gorkunç şartlerde böwrekleri dura-barra işlemeden galypdyr we böwrek ýetmezçiliği zerarly 1944-nji ýylyň 17-nji maýında aradan çykypdyr.

Ýazyjy Margarita Buber-Neýman birnäçe ýyldan soň şol ýerde başdan geçirilenlerini ýazypdyr:

«*Türmäniň onuň meñzini soldurandygy, kösändigi belli. Onuň güler ýüzünüň aňyrsyndaky ýagtylyk, seredişlerindäki güýç we hereketlerindäki janlylyk meni ýeke gezek seredende jadylapdy. Gorkunç düzgünler basyşlar bilen gurşalan bu zyndanda onuň buýsanjy döwülmändir. Milena azat adamdy. Žurnalist Milena reportažylygyny edip meni diňleyärdi, emma öz başdan geçirilen horluklaryny agzamayárdy. Nikaplardan daş durmak, gürleşýän adamynyň dünýäsine doly berilmek Milenanyň özboluşly aýratynlygydy. Garşysyndakyň gören kösenjini ýürekden duýup bilyän bu aýalyň göwünlik berisi-de ýürekdedi».*

Yzyndan alyp baran ýadawsyz görevi we taryhfa yz goýan zenan hökmünde hakydalara hemişelik siňdi...

«*Ömür utdurylan söweşdir*» **Frans Kafka**.

Wahap AÝDOGAN,

suratkeş / @san_artt

Ýekşenbe, 04.06.2023 ý. Edebi makalalar